

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

QO‘QON DAVLAT UNIVERSITETI

“TASDIQLAYMAN”
Qo‘qon davlat universiteti
rektori D.Sh.Xodjaeva
29-avgust 2025-yil

**ETNOLOGIYA
FAN DASTURI**

Bilim sohasi:	100000 – Ta’lim
Ta’lim sohasi:	110000 – Ta’lim
Ta’lim yo‘nalishi:	60220300 – Tarix

QO‘QON – 2025

Fan/modul kodi EL1204		O‘quv yili 2025/2026	Semestr 2	ECTS - Kreditlar 4	
Fan/modul turi Majburiy		Ta’lim tili O‘zbek/rus		Haftadagi dars soatlari 3	
1.	Fanning nomi	Auditoriya mashg‘ulotlari (soat)		Mustaqil ta’lim (soat)	Jami yuklama (soat)
	Etnologiya	48		72	120
2	I. Fanning mazmuni Fanning maqsad – Etnologiya fanining asosiy tushunchalari, uning muhim tadqiqot metodlari, ilmiy kontseptsiyalari va fani ilmiy gipotezalari, etnologiya fani tarixi bilan tanishtirishdan, dunyo aholisining zamonaviy etnik tarkibi va etnik tarixi hamda turli tarixiy-geografik mintaqalar bo‘yicha joylashuvi, dunyo xalqlari an‘anaviy madaniyatining o‘ziga xos jihatlari keng ilmiy materiallar asosida etkazishdan iborat mos bilim, ko‘nikma va malaka shakllantirish Fanning vazifasi – Jahondagi xalqlarni, elatlarni yashash tarzini, etnik jihatdan xilma xilligini o‘rgatish, har bir xalqning o‘zining muayyan diniy tasavvurlari mavjudligini o‘rgatish, jahon xalqlarini tabiiy geografik joylashishini o‘rgatish, jahon xalqlarini xalq, elat sifatida tarqalishidagi o‘xshashliklar masalalarini tahlil qilish, jahondagi Okeaniya, Afrika, Osiyo, Amerika xalqlari etnogenezini qiyosiy tahlil qilish. Fanning asosiy manbalari – Har bir fan, jumladan Etnologiya fani ham o‘z manbalariga ega bo‘lib, bunday manbalar sirasiga O‘zbekiston Respublikasida mustaqillik yillarida qabul qilingan huquqiy-me‘yoriy hujjatlar, fanga oid maxsus adabiyotlar, davriy nashrlardagi ilmiy-uslubiy asarlarlar oiddir. Fanning yetakchi TOP-300 xalqaro universitetlari dasturi asosida tayyorlanganligi: Etnologiya fani dasturi dunyoning yetakchi oliy ta’lim muassasalaridan biri bo‘lgan Oxford universiteti (Buyuk Britaniya)ning San’at tarixi fanining o‘quv dasturi asosida takomillashtirilgan. Mazkur universitet QS World University Rankings 2024 bo‘yicha 2-o‘rinni egallagan bo‘lib, tarix, etnologiya sohasi bo‘yicha yuqori malakali ilmiy-uslubiy bazaga ega. Dasturda quyidagi asosiy jihatlar inobatga olingan: Nazariy va amaliy yondashuv uyg‘unligi – Oxford universitetining History of the art kursida dunyo xalqlari san’ati tarixi nazariyasi bilan bir qatorda, zamonaviy xalqlar ijtimoiy-madaniy hayoti taraqqiyoti muammolari ham keng yoritiladi. Xalqaro standartlarga muvofiqlik – dastur madaniy xilma-xillikni tadqiq etuvchi xalqaro ilmiy muassasalar, ayniqsa, Britaniya universitetlarida keng tadqiq				

qilinuvchi xalqlar madaniyati, san'ati va ijtimoiy hayoti tarixini o'rganish va ta'limi usullari prinsiplari asosida boyitilgan.

Tanqidiy fikrlash va tahlil ko'nikmalarini rivojlantirish – talabalar dunyo xalqlari madaniy o'ziga xosliklarini mustaqil tahlil qilish, dalillarga tayangan holda nazariy-amaliy xulosa chiqarishni o'rganadilar.

II. Asosiy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)

1-mavzu: Fanning mohiyati va ko'pqirrali ijtimoiy gumanitar fan sifatida uning tadqiqod ob'ekti

Mustaqil fan sifatida etnologiyaning paydo bo'lish tarixi va ijtimoiy fanlar mida tutgan o'rni. Turli ilmiy maktablar va mamlakatlarda etnologik terminlar va ralar. «Etnologiya», «madaniy antropologiya» tushunchalari haqida. Etnologiyaning turli yondosh fanlar bilan aloqalari. Etnoekologiya, etnosotsiologiya, opsixologiya, etnofolkloristika, etnoarxeologiya, etnozoologiya sohalari haqida. Etnologiyadagi asosiy uslub va metodlar. Tarixiy va zamonaviy Etnologiya hamda etnologiyaning bugungi dolzarb muammolari. Etnologiyani davrlashtirish. Xalqona etnografik tushunchalar va ularning ibtidoiy jamiyatda tutgan o'rni. Etnologiyani o'rta asr ilmiy o'rganishgacha bo'lgan davr. Faktlarni yig'ish, ilmiy ma'lumotlarni o'rta ishlash va umumlashtirish, dastlabki etnografik materiallarni yig'ish jarayoni va metodlari. qadimgi va o'rta asrlarga oid etnografik materiallar. Buyuk geografik kashfiyotlar jarayonida etnografik materiallarni yig'ilishi. Tarix va geografiya fanlarida etnografik materiallarni jamlanishi. XVIII-asr va XIX-asrning birinchi yarmidagi etnografik tadqiqotlar. O'rta Osiyoga uyushtirilgan ekspeditsiyalar va yo'hatlarda etnografik materiallarning yig'ilishi. «Etnologiya» iboralarining kirib kelishi. Etnologik tadqiqotlarda tarixiy-qiyosiy metodlarning shakllanishi. XIX-asrning ikkinchi yarmida Etnologiyaning mustaqil fan sifatida namayon bo'lishi. Etnologiyaning mustaqil fan sifatida paydo bo'lish jarayonidagi ijtimoiy va ilmiy o'zgarishlar. XIX-asr ikkinchi yarmi va XX-asr birinchi yarmidagi etnologik ilmiy o'zgarishlar. Etnologiyadagi evolyutsion yo'nalishlar (L.G. Morgan, E. Taylor va boshq.). Rossiya Etnologiya (Etnologiya) maktabi va uning dune faniga qo'shgan hissasi (D.N. Anuchin, V.G. Bogoraz-Tan, Ch.Ch. Valixanov, N.N. Mikluxo-Maklay, N.Potanin, L.Ya.Shternberg va boshq.). XX-asrni birinchi yarmida O'rta Osiyoni o'rganish bilan bog'liq yirik mutaxassis olimlar (M.S.Andreev, S.P.Tolstov, A.L.Troitskaya, qozim, L.P.Potapov, E.M.Peherova va boshq.) Amerikaning tarixiy Etnologiya maktabi (F. Boas). AQSh psixologik maktabi (R. Benedikt) va boshqa psixologik konseptsiyalar. Neoevolyutsionizm. XX-asrning ikkinchi yarmidagi O'rta Osiyo va O'rta jumladan o'zbek xalqi Etnologiyasini o'rganish bo'yicha bajarilgan yirik tadqiqotlar. (O.A.Suxareva, K.Shoniyozov, T.A.Jdanko, V.Basilov, Q.Ismoilov va boshq.) XX -asr oxiri XXI-asr boshidagi etnologiya maktablari va ilmiy konseptsiyalar. Etnologiyadagi yangi qarashlar va muammolar.

2-mavzu: Etnologiya fani predmeti, tadqiqod metodlari va asosiy maktablari

Etnologiyaning asosiy tadqiqot predmeti. Etnologiyaning insoniyat va madaniyatning shakllanishidagi o'rni va roli. XIX – XX asrdagi Etnologiya predmeti. Hozirgi kunda bizning va xorijiy mutaxassislarning Etnologiya predmetiga oid qarashlari. Etnologik

mlarning siyosiy, iktisodik, madaniy xayot va dunyoqarash va mafkuraviy ashlar taraqqiyotidagi oʻrni. Etnologiya manbalari va metodlari. Dala tadqiqotlari va rning turlari. Dala tadqiqotlarining obektivligi va subektivligi. Arxiv va muzey teriallari. Dala tadqiqotlari olib borish metodikasi. Etnografik ekspeditsiyalari lari. «Etnografik yil» iborasining mazmun-moxiyati. Muzey va yozma manbalar an ishlash metodlari. Etnologiyada informatsion tizim va kibernetika. ologiyaning asosiy yoʻnalishlari va maktablari. Zamonaviy Etnologiya fanining ariy muammolari. Sotsiologiya maktabi va funksionalizm. Etnopsixologiya ktabining shakllanishi. Etnos nazariyasi bilan bogʻliq nazariy qarashlar. mordializm va konstruktivizm. Etnogenez va etnik tarixga oid vatanimiz nlarining nazariy-metodologik qarashlari. Etnologiyadagi yangi kontseptsiyalar va tmoderinizm kontseptsiyasi.

3-mavzu: Jahon xalqlari klassifikatsiya tamoyillari

Jahon xalqlarining geografik, antropologik, lingvistik, klassifikatsiyasi. Xoʻjalik – madaniy tiplar, tarixiy etnografik oblastlar.

4-mavzu: Avstraliya va Tasmaniya xalqlari

Avstraliya va Okeaniyaning tarixi – madaniy rayonlarga boʻlinishi. Avstraliya va smaniya xalqlari tarixiy joylanishi va ularning mustamlakachilik davriga qadar nda mustamlakachilik davridagi hayoti. Avstraliya va Tasmaniya xalqlarining ropologik va lingvistik klassifikatsiyasi.

5-mavzu: Gʻarbiy va Janubiy Osiyo xalqlari

Tarixning turli davrlarida Gʻarbiy va Janubiy Osiyo xalqlarining etnogenetik ayoni va etnik tarixi. Xoʻjalik-madaniy tiplar. Oʻtroq dehqonchilik va koʻchmanchi t va xalqlari sotsial iqtisodiy va maishiy turmushi munosabatlarining oʻziga xos xususiyatlari tub aholining moddiy madaniyati. Gʻarbiy va Janubiy Osiyo xalqlari ropologik va lingvistik klassifikatsiyasi. Oila – nikoh va ijtimoiy turmush. Maʼnaviyat va din. Islom, yaxudiylik, xristianlik. qadimiy dinlar.

6-mavzu: Janubiy-Sharqiy va Sharqiy Osiyo xalqlari

Tarixning turli davrlarida Janubiy-Sharqiy va Sharqiy xalqlarining etnogenetik ayoni va etnik tarixi. Xoʻjalik-madaniy tiplar. Oʻtroq dehqonchilik va chmanchi elat va xalqlari sotsial iqtisodiy va maishiy turmushi munosabatlarining iga xos xususiyatlari tub aholining moddiy madaniyati. Janubiy-Sharqiy va arqiy Osiyo xalqlari antropologik va lingvistik klassifikatsiyasi. Oila – nikoh va moiy turmush. Maʼnaviyat va din. Islom, yaxudiylik, xristianlik. qadimiy dinlar.

7-mavzu: Shimoliy Amerika xalqlari

Yevropa kolonizatsiyasigacha Shimoliy Amerikaning tubjoy aholisi. merikaning tubjoy axolisining kelib chikish tarixi. Maxalliy xindularning ropologik tavsifi. Shimoliy Amerika axolisini xoʻjalik, til va madaniy sifikatsiyasi. Zamonaviy Shimoliy Amerika axolisi va axolining etnik tarixi. origenlar va Yevropaliklar. Migratsiya va etnomadaniy aloqalar. Amrikaning onaviy axolisining etnik tavsifi.. Zamonaviy etnomilliy mojalar muammosi va rni echish yoʻllari

8-mavzu: Janubiy Amerika xalqlari

Janubiy Amerikaning tubjoy aholisi. Janubiy Amerikaning tubjoy axolisi Inklar, Arakuanlarni kelib chikish tarixi. Maxalliy xindularning antropologik tavsifi. Janubiy Amerika hindulari xo'jalik, til va madaniy klasifikatsiyasi. Zamonaviy Janubiy Amerika axolisi va axolining etnik tarixi. Aborigenlar va Yevropaliklar. Migratsiya va etnomadaniy aloqalar. Amerikaning zamonaviy axolisining etnik tavsifi. Zamonaviy etnomilliy mojalar muammosi va ularni echish yo'llari

9-mavzu: Yevropa xalqlari

Yevropa axolisining etnogenezi va etnik tarixi. Frantsuz, nemis, frantsuz va boshqa Yevropa millatlarini shakllanish jarayoni. Eng qadimgi va antik davrda Yevropaning etnografik xaritasi. Xalqlarning buyuk ko'chishi. German, kelt va slavyanlarning qo'shilib ketishi. O'rta asrlarda va yangi xamda eng yangi davrda etnik jarayonlar. Milliy konsolidatsiya. Axolining zamonaviy tarkibi. Maxalliy axolining milliy-etnik moddiy va ma'naviy madaniyati Yevropa axolisining demografik axvoli. Antropologik va tiliga oid tasnifi. Yevropa xalqlarining diniy mansubligi muammosi. Xo'jaligi va moddiy madaniyati. Xo'jaliklarning mintaqaviy taraqqiyoti. Chorvachilik va dehqonchilik. Baliqchilik va bog'dorchilik. An'anaviy turar-joylar va milliy taomlardagi o'ziga xoslik. Yevropa milliy liboslari taraqqiyoti. Kiyimlar bichimi va tikilishida Yevropaga xos xususiyatlar. Jamoaviy va oilaviy turmush-tarzi va bayramlari.

10-mavzu: Shimoliy va G'arbiy Afrika xalqlari

Shimoliy va G'arbiy Afrika xalqlari etnogenezi va etnik tarixi. Mintaqa xalqlarini shakllanish jarayoni. Antik davrda Afrika etnografik xaritasi. O'rta asrlarda va yangi davrda eng yangi davrda etnik jarayonlar. Milliy konsolidatsiya. Aholining zamonaviy tarkibi. Maxalliy aholining milliy-etnik moddiy va ma'naviy madaniyati Afrika o'siyo aholisining demografik ahvoli. Antropologik va tiliga oid tasnifi. Xo'jaligi va moddiy madaniyati. Xo'jaliklarning mintaqaviy taraqqiyoti. Chorvachilik va dehqonchilik. Baliqchilik va bog'dorchilik. An'anaviy turar-joylar va milliy taomlardagi o'ziga xoslik. Yevropa milliy liboslari taraqqiyoti. Kiyimlar bichimi va tikilishida Yevropaga xos xususiyatlar. Jamoaviy va oilaviy turmush-tarzi va bayramlari

11-mavzu: Sharqiy va Janubiy Afrika xalqlari

Sharqiy va Janubiy Afrika xalqlari etnogenezi va etnik tarixi. Mintaqa xalqlarini shakllanish jarayoni. Antik davrda Afrika etnografik xaritasi. O'rta asrlarda va yangi davrda eng yangi davrda etnik jarayonlar. Milliy konsolidatsiya. Aholining zamonaviy tarkibi. Maxalliy aholining milliy-etnik moddiy va ma'naviy madaniyati Afrikaning demografik ahvoli. Antropologik va tiliga oid tasnifi. Xo'jaligi va moddiy madaniyati. Xo'jaliklarning mintaqaviy taraqqiyoti. Chorvachilik va dehqonchilik. Baliqchilik va bog'dorchilik. An'anaviy turar-joylar va milliy taomlardagi o'ziga xoslik. Yevropa milliy liboslari taraqqiyoti. Kiyimlar bichimi va tikilishida Yevropaga xos xususiyatlar. Jamoaviy va oilaviy turmush-tarzi va bayramlari

12-mavzu Markaziy Osiyo xalqlari.

O'zbek xalqining shakllanish jarayoni

Markaziy Osiyodagi tarixiy-etnografik guruxlari. Etnogenez muammolari va etnik tarixi. Etnogenez jarayonlar: elat va xalqlarning qo'shilishi, aralashishi va

umiy xususiyatlari. Lingvistik, antropologik klassifikatsiyasi. Markazy Osiyo aholisining hozirgi etnik qiyofasi va o'ziga xos xususiyatlari. O'zbeklarning etnogenezi va etnik tarixi muammosi. O'zbeklarni aloqida etnik jamoa (elat) bo'lib o'lashuvi. O'zbeklar etnogenezida qatnashgan muhim etnik komponentlar. O'zbek xalqi kecha, bugun va ertaga. O'zbek milliy madaniyatining shakllanish jarayoni. Ma'anaviy milliy moddiy va ma'anaviy madaniyat muammosi. O'zbeklarning millat sifatida rivojlanishi. O'zbek etnonimi. O'zbek xalqi antropologiyasi va an'anaviy xalqchilik munosabatlari. Zamonaviy o'zbeklar. Madaniyatlarning uyg'unlashuvi. Ma'anaviy o'zbek taomlari, kiyim-kechaklari va turar-joylari.

Mavzu: Yevropa xalqlari

Yevropa aholisining etnogenezi va etnik tarixi masalalari tadqiqotlari. Yevropa millatlarini shakllanish jarayonlari tahlili. Qadimgi, o'rta asrlarda va yangi davrda eng yangi davrda etnik jarayonlar. Milliy konsolidatsiya. Aholining zamonaviy tarkibini o'rganilishi. Maxalliy aholining milliy-etnik moddiy va ma'anaviy madaniyati. Yevropa aholisining bugungi demografik ahvoli. Yevropa xalqlarining diniy mansubligi muammoslariga oid nazariy qarashlar.

Mavzu: Afrika xalqlari

Afrika xalqlari etnogenezi va etnik tarixi muammolari tadqiqotlari. Mintaqa xalqlarini shakllanish jarayoni haqida tadqiqotlar natijalari. Zamonaviy Afrika aholisining tarkibi va undagi o'zgarishlar. Afro-osiyo aholisining bugungi demografik ahvoli. Ularning xo'jaligi va moddiy madaniyati. Xo'jaliklarning mintaqaviy taraqqiyoti muammolarini o'rganilishi.

III. Seminar mashg'ulotlari bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Seminarlarning taxminiy tavsifa etiladigan mavzulari:

1. Fanning mohiyati va ko'p qirrali ijtimoiy gumanitar fan sifatida uning tadqiqod o'behti
2. Etnologiya fani predmeti, tadqiqod metodlari va asosiy maktablari
3. Jahon xalqlari klassifikatsiyasi
4. Avstraliya va Tasmaniya xalqlari
5. G'arbiy va Janubiy Osiyo xalqlari
6. Janubiy-Sharqiy va Sharqiy Osiyo xalqlari
7. Shimoliy Amerika xalqlari
8. Janubiy Amerika xalqlari
9. Evropa xalqlari
10. Shimoliy va G'arbiy Afrika xalqlari
11. Sharqiy va Janubiy Afrika xalqlari
12. Markaziy Osiyo xalqlari. O'zbek xalqining shakllanish jarayoni

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Auditoriyadan tashqari vaqtda bajariladigan mustaqil ishlar quyidagi turlarda amalga oshirilishi tavsiya etiladi:

	- esse – dolzarb mavzu bo'yicha shaxsiy fikrini tanqid, publitsistik va boshqa janrlarda yozma bayon qilish; - dokladlar tayyorlash; - kurs ishi yozish; - konspekt yozish; - glossariy tuzish; - individual va guruhiiy o'quv loyihasi; - keys-topshiriqlarini bajarish; - mavzuli portfoliolar tuzish; - axborot-tahliliy materiallar bilan ishlash; - manbaalar bilan ishlash; - infografika tuzish; - chizma-tasviriyy modellar (intellekt-kart, freym, mantiqiy graf va h.k.) yaratish; - multimediali taqdimotlar yaratish; - darslarning metodik ishlanmalarini tayyorlash; - darsdan tashqari mashg'ulotlar ishlanmalarini tayyorlash; ta'lim yo'nalishi(mutaxassislik)ning xususiyatidan kelib chiqqan holda mustaqil ishlarning boshqa turlaridan foydalanish mumkin. IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar 1.Etnologiya fani tarixi 2.Evropa davlatlarida etnologiya fani maktablari 3.Xalqlar xo'jalik faoliyati turlari 4.Jahon xalqlari til klassifikatsiyasi 5.Avstraliya xalqlari xo'jaligi 6.Okeaniya xalqlari etnogenezi 7.G'arbiy Osiyo xalqlari etnogenezi 8.Sharqiy Osiyo xalqlari diniy e'tiqodi 9.Shimoliy Amerika xalqlari xo'jaligi 10.Markaziy Amerika xalqlari madaniyati 11.Janubiy Amerika xalqlari 12.Evropa xalqlari lingvistikasi 13.G'arbiy Afrika xalqlari 14.Janubiy Afrika xalqlari 15.Markaziy Osiyo xalqlari etnologiyasi
3	V. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar) Fanni o'zlashtirish natijasida talaba: • Jahon xalqlari etnologiyasi fani, uni tarixi, tarixiy taraqqiyoti, xalqlar etnologik xususiyatlari haqida tasavvurga ega bo'lishi; • Dunyo xalqlarining turmush tarzidagi o'ziga xos jihatlar, madaniy rang-barangligi xususiyatlari, urf-odatlar bilan bog'liqtushunchalarni bilishi va ulardan foydalana olishi; • talaba etnologik jarayonlarni rivojlanishini manba va boshqa adabiyotlar yordamida tahlil qilish usullarini qo'llash, tarixiy rivojlanish muammolari

	bo'yicha yechimlar qabul qilish malakasiga ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak.
4	VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari: • guruhlarda ishlash; • amaliy mashg'ulotlar • taqdimotlarni qilish; • individual loyihalar; • jamoa ishlash va himoya qilish uchun loyihalar. • ijodiy ishlar yaratish
5	VII. Kreditlarni olish uchun talablar: Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishni topshirish.
6	Asosiy adabiyotlar: 1. Ashirov A. Etnologiya (O'quv qo'llanma). – Toshkent: Yangi nashr, 2014. 2. Esonov Z. Etnologiya (O'quv qo'llanma). – Toshkent: Adabiyot uchqunlari, 2019. 3. Doniyorov A. Markaziy Osiyo xalqlari etnologiyasi. – Toshkent: NIF MSH, 2020. 4. Esonov Z. Etnologiya (O'quv qo'llanma). – Farg'ona: Farg'ona, 2024. Qo'shimcha adabiyotlar: 1. Mirziyoyev SH.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. Toshkent: O'zbekiston. 2017. 2. Asqarov A. O'zbek xalqi etnogenezi va etnik tarixi. – Toshkent: Universitet, 2007. 3. Esonov Z. Etnologiya fanidan maxsus atama va tushinchalarning izohli lug'ati. – Toshkent: Adabiyot uchqunlari, 2019. Axborot manbalari: 1. www.tdpu.uz 2. www.pedagog.uz 3. www.ziyonet.uz 4. www.edu.uz 5. https://www.ox.ac.uk/admissions/undergraduate/courses/course-listing/history-art
7	Qo'qon davlat universiteti tomonidan ishlab chiqilgan va universitet Kengashining 2025 yil 29-avgustdagi 1-sonli qarori bilan tasdiqlangan.
8	Fan/modul uchun ma'sul: Z. Esonov – Qo'qon davlat universiteti “Tarix” kafedrası dotsenti, PhD

9	Taqrizchilar: Z.Ilhomov – Nizomiy nomidagi TDPU “O‘zbekiston tarixi” kafedrası mudiri, t.f.n. Q. Karimov - Qo‘qon davlat universiteti “Тарих” kafedrası mudiri, PhD
---	---